

Individualni rad kao pedagoška inovacija u nastavi

Katarina Lasić

ABSTRACT: Odgojno-obrazovno djelovanje ima temeljnu ulogu u promicanju osobnog i društvenog razvitka. Njegovim djelovanje možemo smatrati najvažnije raspoloživo sredstvo kojim se može promicati, izgrađivati odgojno-obrazovni sustav. U suvremenim razmišljanjima o školi, osobito u razmišljanjima praktičara, često se ističe problem odgoja kao jednog od najvažnijih i najzahtjevnijih zadataka s kojima se učitelji susreću. Svakako pored odgoj tu je i ona obrazovna epoha koja zajedno s odgojem čini odgojno-obrazovni sustav. Nužno je omogućiti svakom pojedincu da se razvija i izgrađuje (odgaja i obrazuje) u skladu s prilikama koje se mijenjaju, u skladu s suvremenim izazovima koji se danas stavljaju pred mladog čovjeka. Od škole se traži da pruži svakom pojedincu da ostvari samo-realizaciju, a također da zadovolji potrebe društva kako bi se njihova djeca izgradila u što bolje, kvalitetnije i visoko obrazovane građane. O oblicima nastavnog rada često govorimo kao o oblicima organizacije nastave. U pedagoškoj i didaktičkoj literaturi, a posebno u nastavnoj praksi mogu se zapaziti različite klasifikacije, međutim najčešće se svi oblici rada u nastavi razvrstavaju prema broju učenika s kojima nastavnik istovremeno radi. Primjena oblika nastavnog rada ovisi od didaktičkog trokuta (nastavni sadržaj, nastavnik i učenik), što bi značilo od pristupa nastavnika, od uzrasnih mogućnosti i sastava učenika i od vrste nastavne građe. Suvremeni didaktičari su prihvatili klasifikaciju oblika nastavnog rada prema sociološkom kriteriju koji oblike nastavnog rada dijeli na: frontalni, grupni, rad u paru i individualni. U ovom radu ćemo se kratko osvrnuti na oblike rada kroz povijest a poseban osvrt će biti na individualnom obliku rada u nastavi.

Ključne riječi: *nastava, individualni rad, škola, učenici, inovacije*

Individual work as pedagogical innovation in teaching

SAŽETAK: Educational - educational activity plays a fundamental role in the promotion of personal and social development. His action can be considered the most important available means which can promote, build educational - educational system. In modern thinking about school, especially the thoughts of practitioners, often highlights the problem of education as one of the most important and most demanding tasks with which the teachers meet. Of course in addition to education there is and she educational epoch that together with education makes educational - educational system. It is necessary to enable each individual to develop and build up (raise and educate) in accordance with conditions that change, in line with the contemporary challenges posed by today before the young man. The school is required to provide each individual to achieve self-realization, but also to meet the needs of society in order to build their children in a better, higher quality and highly educated citizens. About forms of teaching often talk about such forms of organization of teaching. The pedagogical and didactic literature, and especially in teaching practice can be observed different classifications, but most often all forms of instruction are classified according to the number of pupils with whom the teacher while working. Application forms of teaching depends on the didactic triangle (teaching content, teacher and student), which means of access to teachers from different age features and composition of students and the type of learning materials. Modern didactics accepted classification forms of teaching according to sociological criteria that form of teaching is divided into: frontal, group, pair work and individual. In this article we will briefly refer to the forms of work through wrap and special emphasis will be on the individual form of instruction.

Keywords: *lectures, individual work, school, students, innovation*

UVOD

Odgojno – obrazovno djelovanje ima temeljnu ulogu u promicanju osobnog i društvenog razvitka. Njegovim djelovanje možemo smatrati najvažnije raspoloživo sredstvo kojim se može promicati, izgrađivati odgojno – obrazovni sustav. U suvremenim razmišljanjima o školi, osobito u razmišljanjima praktičara, često se ističe problem odgoja kao jednog od najvažnijih i najzahtjevnijih zadataka s kojima se učitelji susreću. Svakako pored odgoj tu je i ona obrazovna epoha koja zajedno s odgojem čini odgojno – obrazovni sustav.

Nužno je omogućiti svakom pojedincu da se razvija i izgrađuje (odgaja i obrazuje) u skladu s prilikama koje se mijenjaju, u skladu s suvremenim izazovima koji se danas stavljaju pred mladog čovjeka. Od škole se traži da pruži svakom pojedincu da ostvari samorealizaciju, a također da zadovolji potrebe društva kako bi se njihova djeca izgradila u što bolje, kvalitetnije i visoko obrazovane građane. O oblicima nastavnog rada često govorimo kao o oblicima organizacije nastave. U pedagoškoj i didaktičkoj literaturi, a posebno u nastavnoj praksi mogu se zapaziti različite klasifikacije, međutim najčešće se svi oblici rada u nastavi

razvrstavaju prema broju učenika s kojima nastavnik istovremeno radi. Primjena oblika nastavnog rada ovisi od didaktičkog trokuta (nastavni sadržaj, nastavnik i učenik), što bi značilo od pristupa nastavnika, od uzrasnih mogućnosti i sastava učenika i od vrste nastavne građe. Suvremeni didaktičari su prihvatili klasifikaciju oblika nastavnog rada prema sociološkom kriteriju koji oblike nastavnog rada dijeli na: frontalni, grupni, rad u paru i individualni. U ovom radu ćemo se kratko osvrnuti na oblike rada kroz povijet a poseban osvrt će biti na individualnom obliku rada u nastavi.

OBlici RADA U NASTAVI KROZ POVIJEST

U Ateni je postojao sistem školstva u kome su se obrazovali mladi od sedme do dvadesete godine života. Podjela koja je tada bila jest škola gramatista i kitarista – škola za djecu od sedme do trinaeste godine. Učenici su uz pomoć učitelja učili tehniku čitanja, pisanja, računanja i sviranja(...) Djeca od trinaeste do petnaeste godine obrazovala su se u školi koja se zvala palestra a njen zadatak je bio da se pomogne fizičkom razvoju djece i mladih. Treći stupanj ovog školovanja jest gimnazija gdje se izučavalo umjetnost, filozofija, politika i gimnastika. Efebija je dvogodišnja škola za uzrast od osamnaeste do dvadesete godine. Učenici u ovoj školi su izučavali vojnu vještinu, geografska pitanja i probleme, te razne propise pravnog karaktera (Selimović, 2015, str. 50-51). U starom Rimu su postojale škole koje su više pozornosti pridavale praktičnosti u odnosu na one u Ateni. U starom Rimu se postojale tri vrste škola: osnovna škola, gramatička i retorske škole. Prve dvije vrste škole jest stručane, u njima su se pripremali činovnici. Dok se retorska škola pripremala za filozofiju, govorništvo, pravo, matematiku. U srednjem vijeku dolazi do zastoja u razvoju nastave. Školstvo u potpunosti preuzima Crkva koja kasnije osniva škole i priprema kadar za svećenički poziv. Tek kasnije u 12. stoljeću se pojavljuju gradske škole čiji je broj kasnije stalno rastao. Do kraja 15. stoljeća gotovo svi zapadnoeuropski gradovi su imali gradske škole. Prva visokoškolska ustanova je otvorena u 13. stoljeću u Engleskoj a kasnije u 14. stoljeću sveučilišta u Pragu, Beču i dr. Organizacija rada na sveučilištima se temeljila na zajedničkom radu profesora i studenta gdje su frontalnim oblikom komunikacije prenošena znanja, vještine i navike. Koristile su se određene knjige koje su zajednički izučavane u obliku predavanja, čitanja i analize. Nastava u kapitalizmu doživljava procvat koji je posljedica tehničkog i kulturnog napretka. Kako je napredak u nastavi bio vidljiv, nastava se podizala na sve veći nivo. Jan Amos Komensky donosi koncepciju kolektivnog oblika nastave koji osigurava masovnost i ekonomičnost nastave. „Istovremeni rad sa većim brojem učenika sličnog životnog iskustava i radnih mogućnosti značio je veliki prilog opismenjanju mladih i osposobljavanju za razne poslove u državi“ (Filipović, 1988, str. 59).

U to vrijeme se javljaju i novi sistemi. Ben-Lankaster sistem nazvan po njihovim osnivačima Belu i Lankasteru engleskim svećenicima i misionarima riješio je problem nedostatka nastavnog kadra. Skoro istovremeno Bel u Indiji i Lankaster u Engleskoj su ponudili učiteljima novi didaktički sustav koji je ubrzo bio prihvaćen u sve većem broju zemalja (Selimović, 2015, str. 53).

Dekroli sustav je nazvan po Ovide Decroly iz Belgije. Baveći se nastavom, otkrio je da u frontalnoj

komunikaciji aktivnost učenika je nedovoljna, te da su zbog toga rezultati rada loši. Zahtjevao je organizaciju nastave prema interesu učenika i tražio njihovu aktivnost (Selimović, 2015, str. 53). Ovakav sustav je doveo u pitanje izvođenje nastave po nastavnim predmetima. Prednost je uvažavanje interesa učenika za rad ali se nastava ne može izvoditi u potpunosti s interesima učenika jer ti interesi nisu kod svakog učenika isti. Ovaj sistem je pozitivan i izvediv ukoliko se ugradi u druge načine organizacije nastave radi veće učinkovitosti.

Helen Parkhurst je 1920. godine razvila didaktički koncept nazvan Dalton plan. Svrha ovakvog načina izvođenja nastave jest bila da se napusti frontalni oblik nastave u radu s djecom starijom od devet godina (Selimović, 2015, str. 53). Program Dalton plana je podjeljen na mjesečne zadatke, svaki učenik dobije instrukcije za samostalni rad. Taj rad nadziru predmetni nastavnici. Kada učenici završe svoje zadatke koji su predviđeni tim mjesecom, preuzimaju zadatke idućeg mjeseca. „Učenicima se pruža mogućnost da biraju jedan od tri nastavna programa, a svaki učenik radi prema vlastitim mogućnostima i tempu“ (Bognar i Matijević, 2002, str. 41). Rad učenika se prati putem učeničkih, javnih i nastavničkih kartica.

Jena plan – pedagoški koncept kojeg je razvio Petar Petersen koji je uočio kako je u razredno – predmetno – časovnom konceptu dijete izolirano od grupe, da odjeljenje nije prirodna zajednica gdje se ostvaruje veća briga za obrazovanjem a gdje se zanemaruju djete i njegove potrebe. Stoga je uredio školu po uzoru na obitelj jer se dijete ugodno osjeća u obitelji pa bi tako trebalo biti i u školi. „U školama koje rade po Jena planu nastoje se stvoriti pogodnosti koje dijete ima kod kuće. Škola je zajednica djece, roditelja i nastavnika, a učenje je sastavni dio života. Zajedništvo se postiže formiranjem grupe djece različite dobi. Svaka grupa djece ima jednog voditelja. On pomaže i prati i ne nameće pravila ponašanja. U školi se nastoje zaposliti i roditelji kao organizatori svečanosti, izleta i svih drugih djelatnosti škole“ (Bognar i Matijević, 2002, str. 54). Ovakav rad nije bio šire prihvaćen u svijetu, ali je zato zajednički rad učenika, nastavnika i roditelja ugrađen širom Europe, SAD-a i drugih zemalja.

PEDAGOŠKE INOVACIJE U NASTAVI

Stara tehnologija rada škole po obrascu Komenskog već će sada a i u budućnosti, biti u raskoraku s novim mogućnostima za brže dolaženje do novih znanja. Škola koja se nalazi pred raskršćem ili će korijenito mijenjati organizaciju i tehnologiju odgojno – obrazovnog rada ili će ostati starinska ustanova koja zaostaje za vremenom. „Pod nastavnim inovacijama podrazumijevamo progresivne, razvojne, znanstveno utemeljene promjene u cjeloj strukturi školskog sistema ili njegovim značajnim djelovima, koje unosimo u nastavnu stvarnost“ (Vilotijević, 2001, str. 272). Uvođenje inovacija u odgojno – obrazovni proces ne znači da se prestaju primjenjivati metode, sredstva i tehnike koje su se predhodno primjenjivale. Inovacije u nastavidolaze pod utjecajem velikog napredka znanosti i tehnike. „Individualno planirano gradivo se mora točno usmjeravati prema ciljevima i zadacima nastave i obvezno je da bude takvo da dozvoljava učeniku napredovanje, tj. minimum direktnog nastavničkog ponašanja“ (Mandić, 1988, str. 59). Inovacije bi trebale

obuhvatiti sve cjeline pedagoškog i nastavnog ra Posebnu pozornost treba posvetiti ciljevima, sadržajima, međuljudskim odnosima, metodama.

Pedagoški smisao suvremenih inovacija sastoji se u tome da se sustav obrazovanja mijenja da bi bio fleksibilan i životniji, sadržaj obrazovanja se sastoji u tome da se uz minimum činjenica kod učenika razvije maksimum ideja i sposobnosti za daljnji rad. U izvođenju nastave dominiraju aktivne metode i samim tim se mijenja suština prezentiranja nastavne građe. U uvjetima primjene modernih inovacija u nastavi učenik je svestrano angažiran u školskom radu, on vidi smisao i značaj onoga što radi, svjestan je svojih mogućnosti i ograničenja i motiviran da u rad ulaže maksimalan napor (Mandić, 1988, str. 48). Zadatak škole je da obrazuje i odagaja. Nastavnik to treba imati na umu kako bi svojom cjelokupnom nastavnom aktivnošću odgojno djelovao na svoje učenike. Takvo nastavnikovo djelovanje utječe na cjelokupan razvoj, formiranje ličnosti.

Generalno promatrano, nastojanja su da se moderna škola ciljano, organizirano, sadržajno i tehnološki konstruira da bude maksimalno u funkciji promjena, da bude otvorena za promjene. Odustaje se od tradicionalnog koncepta škole koja je u bitnim elementima kruto determinirana, uniformirana, podešena samo za jedan i to onaj već poznati-tradicionalni sustav organizacije nastave (Vlahović, 1993, str. 41). Škola, prema riječima postaje svojevrstni kulturni centar ili „dom kulture“ u kojem se djeca, mladi, odrasli, roditelji, itd. susreću i zadovoljavaju svoje vrlo različite obrazovne i kulturne potrebe – u obliku školovanja, tečajeva, sastanaka, diskusija, seminara, radnih grupa i odbora, služeći se presonalnim i materijalnim potencijalom škole – centra (Franković, 1985, str. 12). Pedagoške inovacije potiču stvaranje kreativnog društva kojemu je potreban novi čovjek, čovjek povišenih intelektualnih sposobnosti koji će u procesu rada u prvom redu ulagati u znanje, sposobnosti

INDIVIDUALNI OBLIK NASTAVNOG RADA

Na potrebu individualnog oblika nastave ukazala su mnoga istraživanja pedagoga i psihologa krajem 19.st i početkom 20.st. Ozbiljne pokušaje u praktičnom realiziranju individualizirane nastave (kako je istaknuto u Pedagoškom riječniku) učinio je Serč 1894.godine u SAD-u, a poslje je ovu ideju razvijao Bruk, konkretizirala njegova učenica Helen Prakherst (Dalton plan), Vošbern (Vinetka plan) i mnogi drugi. U Europi se nastojao razviti sistem individualizirane nastave u radu s djecom s poteškoćama u razvoju ali uskoro je taj način rada počeo i s djecom bez teškoća (Mandić, 1988, str. 104).

Individualni oblik rada se koristi kada svaki učenik samostalno radi na rješavanju postavljenih zadataka. To je najstariji oblik rada u nastavi koji je dominirao do uvođenja razredno – predmetnog-časovnog sustava u 17. stoljeću i na taj način preuzima primata frontalnog oblika rada (Selimović, 2015, str. 126). Pri tome, zadatci mogu biti isti za sve učenike isti, a mogu biti i različiti (...) jedan učitelj (nastavnik) je radio s jednim učenikom, protumačio mu određeni sadržaj, a zatim mu davao zadatke da ih samostalno uradi (Vilotijević, 2001, str. 176). Mandić (1988) navodi: „...oblici rada se organiziraju u namjeri da u nastavnom radu dominir individualni oblik rada (...) u nastavi dominiraju one

metode koje učenika potiču na intenzivan rad i samostalno stjecanje znanja...” (str. 48). U samostalnom radu je važno da se prati svaki nastavni sat, da se usmjerava i provjerava napredovanje učenika. Da bi se zadani zadatci uspješno izvršili, potrebno je da učenicima budu jasni, učenici moraju napraviti sebi plan te je potrebno odrediti vrijeme za izvršavanje tih zadataka. Ukoliko se radi o individualnom radi gdje učenici rade različite zadatke, zadatci se prilagođavaju potrebama i mogućnostima učenika. Ovaj oblik rada je učenikovo izvršavanje određenih radnih zadataka koji proistječu iz zajedničkog, kolektivnog rada i u taj rad se uklapaju.

Učeničkom individualnom (samostalnom) radu predhodi skupno radno dogovaranje, a nakon svakog takvog rada obavlja se zajednička, kolektivna, analiza, sistematizacija i uopćavanje pojedinačnih radnih rezultata. I kad rade individualno, učenici rade simultano (Bakovljević, 1990, str. 106).

Najveća prednost individualnog rada je što osamostaljuje učenike, što ih uči da uče. Učenici stječu samopouzdanje, jer uviđaju da sa vlastitim snagama mogu postići uspjeh (Vilotijević, 2001, str. 178). U individualnom radu se uvažavaju sposobnosti svakog učenika. Ističu i uvažavaju se njegove potrebe i mogućnosti. Nastavnik je taj koji se treba bolje pripremiti a također i pripremiti učenike. Individualni rad sa učenicima iziskuje složene i obimne pripreme nastavnika koji mora da uradi različite zadatke za učenike, da pripremi potrebne materijale. Druge strane, ovakvim načinom rada nastavnici vrlo brzo dobiju povratnu informaciju o znanju svojih učenika te vrlo brzo mogu djelovati da se ta stečena znanja korigiraju i poboljšaju. U individualnom nastavnom radu uvažavaju se potrebe i mogućnosti svakog učenika. Svatko dobije zadatak prema nivou svoga znanja i sposobnostima što doprinosi bržem kognitivnom razvoju. Individualnim radom šteti se nastavno vrijeme jer neke dijelove gradiva, prema uputstvu nastavnika, učenik može samostalno.

Učenici u individualnom radu stavljeni su u direktan odnos prema određenim zadatcima nastavnih sadržaja gdje se zahtjeva maksimalna aktivnost svakog pojedinca. Učenici su u radu prepušteni svome vlastitom znanju i vlastitoj sposobnosti (Tomić, 2009, str. 86). Organizacija individualnog rada u nastavi rada je vrlo složena, a za pripremu diferencijalnih zadataka potrebno je dosta vremena. Glavni nedostatak ovog oblika rada jest nedostatak suradnje.

Da bi se zadatci uspješno izvršili oni moraju učeniku biti jasni, učenici moraju sačiniti plan, treba im odrediti raspoloživo vrijeme za izradu. Pored toga nastavnik je dužan osposobiti učenike za uvođenje radnog mjesta – higijena učenja (Tomić, 2009, str. 85). „U tipu individualnog rada kada svi učenici rade iste zadatke izostaje neposredna komunikacija između nastavnika i učenika i deferenciranje i prilagođavanje zadataka potrebama i mogućnostima pojedinih učenika“ (Selimović, 2015, str. 127). U individualnom nastavnom radu uvažavaju se potrebe i mogućnosti svakog učenika. Svatko dobije zadatak prema nivou svoga znanja i sposobnostima što doprinosi bržem kognitivnom razvoju.

Opseg i intenzitet rada svakog učenika u individualnom obliku rada su različiti, brzina rada svakog

učenika zavisi od njegovih sposobnosti, količina riješenih zadataka je veća u individualnom vježbanju i ponavljanju. S primjenom individualnog oblika rada ne treba pretjervati. Koliko god da je dobro pripremljen, on traži poveći napor učenika te ga treba umjereno koristiti.

Kako navodi Vilotijević (2001, str. 179) ako se svim učenicima daju isti zadatci da ih individualno savladaju, onda tu nema nikakve diferencijacije, jer se ne uvažavaju sposobnosti, znanja i zanimanja pojedinačnih učenika. To je ozbiljna mana.

Bakovljević (1990) navodi dva razloga po kojima je individualna nastava efikasnija od kolektivne nastave a razlozi su:

Radeći s pojedincem, imalo uspješan i svestran nastavnik obrađuje s njim samo gradivo koje o svladati i to na način koji mu najviše odgovara, a uz to strogo vodi računa o njegovim predhodnim iskustvima i zanimanjima, baš kao i o intelektualnoj razvijenosti i zanimanju. Tako učenik napreduje tempom prilagođenim njegovim mogućnostima (str. 107).

Rezultati rada se često provjeravaju pa su i nastavnik i učenik podobno i blagovremeno obavješteni o njima. Iskusan i ambiciozan nastavnik uglavnom poslije svake manje obrađene cjeline novog gradiva provjerava da li je učenik razumio i usvojio.

Prema Stevanoviću (1998) kod individualnog oblika rada učenik:

- Samostalno uči i tako stječe znanja, navike i umijeća;
- Bira redosljed obavljanja zadataka;
- Oređuje tempo rada;
- U datom trenutku traži pomoć nastavnika, svojih partnera ili roditelja;
- Vršiti kontrolu i evaluaciju urađenog;
- Samostalno prelazi iz zadatka u zadatak;
- Daje inicijativu...

Pedagošku vrijednost posebno ima individualni rad zasnovan na pojedinačnoj komunikaciji nastavnika i učenika i individualni rad u kojem svi učenici rješavaju različite zadatke. Učenici su u individualnom radu postavljeni u direktan odnos prema određenim zadacima nastavnih sadržaja i zahtjeva se maksimalna aktivnost svakog pojedinca (Selimović, 2015, str. 128). Ovakav oblik rada je praktično podešavanje nastavnikovih zahtjeva mogućnostima učenika pa daroviti učenici imaju mogućnost da iskažu svoju darovitost, a učenici koji imaju teškoća u nastavi da se usmjere na lakše zadatke učenika na koje mogu uspješnije riješiti. Znanstveni temelji i realno postavljeni ciljevi omogućuju menadžmentu škole da uvide što zapravo nastavnici rade sa svojim učenicima te svakako na taj način pruža kako materijalni tako i drugi vid pomoći.

Učenici u nastavi mogu raditi i individualno, svatko za sebe. I tim radom nastavnik većinom posredno rukovodi. Radni zadatci mogu biti isti ili diferencirani, tj. učenici mogu individualno obavljati iste ili različite poslove. Nastava se ostvaruje u tom organizacijskom obliku kad god učenik nešto sam radi, bez obzira na to da li mu je rad različit od rada drugih učeni istovjetan radom drugih učenika. Individualni rad ne mora uvijek biti individualiziran (Bakovljević, 1990, str. 105).

Vilotijević (1999) govori o tri vrste individualnog rada sa učenicima:

- Nastavnikov rada s pojedincem;
- Svi učenici rade na istom zadatku;
- Rad učenika na različitim zadacima.

Kada je u pitanju nastavnikov rad s pojedincem, nastavnik prati rad učenika i pomaže mu onoliko koliko mu je pomoć potrebna. Nastavnik provjerava svaku etapu učeničkog rada. Za ovakav način rada, nastavnik se treba dobro pripremiti kako didaktički tako i samu pripremu sredstava kao učenika. S druge strane kada učenici rade isti zadatak izostaje neposredna komunikacija između nastavnika i učenika. Ovakav način rada se najčešće primjenjuje kada je u pitanju ponavljanje, vježbanje, utvrđivanje. Tamo gdje učenici rade različite zadatke, zadatci se prilagođavaju potrebama i mogućnostima učenika. Najbolja mogućnost jest ta da se daju različiti zadatci prema potrebama svakog učenika. Za ovu vrstu je nužna temeljna priprema nastavnika i učenika.

Zahtjevi o kojima treba voditi računa tokom organizacije individualnog rada odnose se na:

- Racionalno korištenje raspoloživog vremena;
- Aktivnot učenika u skladu sa različitim psihofizičkim mogućnostima;
- Na samostalno rješavanje postavljenih zadataka i
- Davanje povratne informacije (Tomić, 2009, str. 85).

Individualni oblik nastavnog rada se relativno odnosi na samostalan rad svakog učenika u odjeljenju. Može se odvijati u nekoliko varijanti, od kojih je najčešća varijanta da svi učenici dobiju iste zadatke, ali različito vrijeme za rad na tim zadacima (Krnetić, 2016, str. 36).

Individualni rad je najprisutniji u nastavi glazbene škole ali i u drugim školama umjetničkog usmjerenja, u nastavi onih škola koje učenike osposobljavaju za tehničko-proizvodna poručja (recimo kod rukovanja nekim kompliciranim strojem) ali i u drugim oblastima. Individualna nastava se organizira najčešće kod privatnih sati ili na bilo koji drugi način kada učenici. Individualni rad i individualizirani pristup su pojmovi koji se razlikuju, ali jedan drugog ne isključuju. Individualnim radom smatramo samostalan rad svih učenika na istom zadatku. U ovom slučaju proces dolaženja do određenog znanja jeste individualan, ali zahtjev koji stavljamo pred učenike nije individualiziran, odnosno usklađen prema njihovim sposobnostima, interesovanjima, željama. On je unificiran. Uz to, individualan rad ne podrazumijeva postojanje komunikacije i razmjene među djecom tokom rada na različitim problemima.

Individualni rad ne treba poistovjećivati s individualiziranim nastvom. Individualnim se bavi istovremeno s više učenika. Individualni rad je međutim, organizacijski oblik kolektivne nastave, nastave u kojoj nastavnik istovremeno radi s više učenika (Bakovljević, 1990, str. 105).

Da bi nastavnik dobro odgajao i obrazovao djecu, nastavnik treba imati dobar osjećaj za razlike u njihovim sposobnostima, sklonostima, iskustvima, kao i za različitost obiteljskog porijekla. Budući da nastavnik individualno pristupa učeniku, omogućeno mu je bolje razumijevanje učenika, te na taj način i sama reakcija

prema njemu kao i bolja interakcija između nastavnika i učenika. Individualni pristup sadrži takvo planiranje i organizaciju cjelokupne odgojno-obrazovne djelatnosti gdje će se osigurati uvjeti za stvaralačko uključivanje u nastavu.

Princip individualizacije nastave ne bi smjeli suprostaviti koncepciji jedinstvenosti škole i vertikalnoj jedinstvenosti sistema obrazovanja, jer oni pretpostavljaju uvažavanje sposobnosti, sklonosti i znanja svakog pojedinca (Mandić, 1988, str. 56). „Ako se svim učenicima daju isti zadatci da ih individualno svladaju, onda tu nema nikakve difrencijacije, jer se ne uvažavaju sposobnosti, znanja i zanimanje pojedinačnih učenika“ (Vilotijević, 2001, str. 179). Učenik dobije svoje zadatke, rješava ih, komunikacija s drugim učenicima je smanjena ili je nema nikako. Potrebno je imati na umu da je individualni rad jedan od nastavnih oblika i da svoju didaktičku ulogu može ostvariti ako se prožima s drugim oblicima. Koliko god da je individualni rad dobro pripremljen, on ipak za učenike predstavlja povećan napor. Učenici individualnim radom nemoju mogućnost da se verbalno izražavaju, pa pretjerani individualni rad može štetiti razvijanju sposobnosti govornog izražavanja. Sukladno tomu, nastavnik u svakom trenutku treba da bude na raspolaganju učenicima kako bi svojim sugestijama, prijedlozima pomogao učeniku u njegovom radu. „Moderna individualizirana nastava traži od nastavnika da bude, pored toga što je organizator i rukovoditelj odgojno-obrazovnog rada, suradnik, usmjerivač, savjetnik i pomagač učeniku, a učenici da što više svojim radom, inicijativom i samostalnošću doprinesu svom razvoju“ (Mandić, 1988, str. 57). Tako odlični učenici dobivaju teže zadatke, prosječni učenici zadatke umjerene težine a učenici koji imaju teškoća u nastavi dobivaju lakše zadatke tj. zadatke koji ispunjavaju minimum težinskih zahtjeva iz programskog sadržaja (Krneta, 2016, str. 36). Individualni rad kako smo već i naveli ostavaruje se u većoj mjeri prožima s drugim oblicima nastave. Realizirajući princip individualne nastave ne bismo smjeli djecu prepustiti same sebi jer ipak nastava ima svoje ciljeve koje treba ostavirati. Da bismo ostvarili te ciljeve potrebno je koristiti različite metode, sadržaje, oblike rada u nastavi.

Glen Heathers, profesor Univerziteta u Pittsburgu, navodi šest načina individualizacije nastave koji omogućuju da se nastava prilagodi interesima, potrebama i načinu rada svakog učenika a da se pri tome ne spusti na poziciju individualističkog odgajanje. Načini individualizacije su sljedeći:

- Učenici mogu da rade na različitim zadacima, s različitim ciljevima a okviru jednog šireg programa.
- Učenici se mogu koristiti različitim materijalom ili opremom radeći na istim zadacima i s istim ciljem
- Data tema može se proučavati u različitim situacijama.

Postoje mogućnosti u individualiziranoj nastavi da se učenik opredjeljuje za rad s određenim nastavnikom u toku obrade jedne teme ili jednog većeg područja.

Poznato je da različite metode i oblici rada mogu djelovati različito na kvalitet učenja i znanja učenika.

Istraživanja su pokazala da tempo rada i vrijeme potrebno za svladavanje određenog gradiva nisu isti kod svih učenika (Mandić, 1988, str. 54).

Individualno planirana nastava sastoji se od planiranja i realiziranja programa sa svakim učenikom. Program se sastavlja prema učenikovim potrebama učenja i prema njegovim karakteristikama kao učenika koje su utvrđene prije početka planiranja (Mandić, 1988, str. 58). Ovdje su uzeti parametri individualnih razlika (obim znanja, brzina učenja). Osnovna karakteristika izvođenja individualno planirane nastave se očituje u tome da se nastavno gradivo mora točno usmjeriti prema ciljevima i zadacima nastave. To podrazumijeva da učenik samostalno planira, istražuje, analizira a nastavnik je tu za pomoć kada učenik dođe do određenih problema. Bitno je spomenuti da je kod individualno planirane nastave posebnost u tome što se svaki učenik usmjerava pismenim pripremanjima koje će odgovarati njegovim sposobnostima, mogućnostima i zanimanjima. Navedena nastava je spoj individualiziranog i individualnog rada. „Individualno planirana nastava predstavlja solidne nastavne baze, funkcionalne školske prostorije, odgovarajuća nastavna sredstva, stručno i pedagoški sposobne nastavnike i njihovu spremnost da neumorno rade u pripremi, realiziranju i usmjeravanju rada na učenike“ (Mandić, 1988, str. 60). Individualno planirana nastava bi zasigurno dala svoj doprinos modernizaciji nastave u osnovnim i srednjim školama ako bi se primjenjivala na dosljedan način. Ovaj vid nastave je potrebno na razuman način uključiti u cjelokupan nastavni rad koji će stvoriti individualne i grupne oblike rada koji će učenicima pomoći u socijalizaciji i modernizaciji nastave u onoj mjeri koja je dozvoljena, predviđena u sustavu odgoja i obrazovanja u našem društvu...

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Odgoj i obrazovanje kao bitne karike reprodukcije društva u našem smislu riječi nalazi se, kao i društvo u cjelini, na tzv. prelomnoj etapi. Pred kvalitetno novim zadacima u razradi smo odgoja i obrazovanja i izgrađivanja cjelokupnog sustava u odnosu na ono nasljeđeno. Karakter odgojno – obrazovnog procesa nužno je utemeljivati na razvijanju sposobnosti „učenja učenja“ tj. u funkciji stjecanja, zarađivanja, otkrivanja, inoviranja a ne jednostavno prenošenja znanja. Mnogi nastavni sustavi su preferirali individualni oblik nastavnog rada npr. Dalton plan. Ovaj rad je naizgled olakšanje za nastavnika, ali je u suštini jako složen i podrazumijeva temeljitu pripremu. U našoj nastavnoj praksi učenici su „ovisnici“ o frontalnom radu pa je potrebno dosta vremena i truda da se naviknu na samostalnost u radu što je imperativ suvremenog vremena da čovjek mora učiti tokom čitavog života, a za to će se najbolje osposobiti ako ima mogućnosti da samostalno u školi uči i rješava razne zadatke. Individualni oblik nastavnog rada potiče značajno odgojno djelovanje, razvija samostalnost, stvar kod učenika bolju sliku o sebi, učenik preuzima inicijativu oko rada. Pruža mogućnost samostalnog učeničkog rada kao i razvijanje kreativnosti kod učenika. Primjenom individualnog oblika rada ne treba pretjerivati. Ma koliko bio pripremljen on traži povećan napor učenika, te ga iz tog razloga treba umjereno koristiti. Svi nastavnici koji izvode i organiziraju nastavu svjesni su činjenice da nešto treba mijenjati u odgojno – obrazovnom sustavu. Potrebno je mijenjati odnos u školi, sadržaje i oblike nastavnog rada kao i metode koje se primjenjuju. Najbolji stav kojeg nastavnici mogu zauzeti prema

potencijalnim sposobnostima jest da ih otkrivaju, oslobađaju, razvijaju i da imaju široko shvaćanje njihovim mogućnostima kod svakog učenika. Pojedini nastavnici se boje promjena i inovacija koje bi poremetile njihov uobičajni, ustaljeni rad. To bi bile inovacije koje bi unijele „dodatni napor“ u njihovu svakodnevicu unutar škole i sami njihov način rada i odnosa kako prema učenicima tako i prema školi. Ali ne bi trebalo prevladati osobno mišljenje, nego uvidjeti koje su potrebe današnjih učenika te dati svoj doprinos na najbolji mogući način kako samom sebi, tako i cjelokupnom odgojno-obrazovnom sustavu. Ovakav način rada je poželjan pri ponavljanju gradiva većih nastavnih cjelina te se po najviše koristi u završnom vježbanju i ponavljanju na kraju školske godine. Individualni rad učenika treba na poseban način vrednovati i njegovati jer nam je svima dobro poznato da bez vlastitih napora nema uspjeha, nema uspješnog učenja.

LITERATURA:

- Bakovljević, M. (1990). *Didaktika*. Beograd: Naučna knjiga.
Bognar, L. i Matijević, M. (2002). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga

- Mandić, P. (1988). *Izabrana djela*. Osijek: Pedagoški fakultet.
Filipović, N. S. (1988). *Didaktika 2*. Sarajevo: IGKRO Svjetlost, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
Franković, D. (1985). *Škola budućnosti*. Zagreb: Školske novine.
Krneta, D. (2016). *Metodičke osnove nastavnog rada- metodički priručnik za nastavnike srednje škole*. Banja Luka: Grafid.
Selimović, H. (2015). *Didaktika*. Travnik: Univerzitet u Travniku, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet.
Stevanović, M. (1998). *Didaktika*. Tuzla: R&S.
Tomić, R. (2009). *Metodika nastave matematike*. Tuzla: Ofset.
Vilotijević, M. (1999). *Didaktika, organizacija nastave*. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika i nastavnih sredstava.
Vilotijević, M. (2001). *Didaktika 3- organizacija nastave*. Sarajevo: BH MOST.
Vlahović, B. M. (1993). *Transfer inovacija u obrazovanju*. Beograd: Naučna Knjiga.

INFORMACIJE O AUTORU

Katarina Lasić

Sveučilište Hercegovina
Fakultet društvenih znanosti dr. Milenka Brkića
Kraljice mira 3A, 88266 Bijakovići-Međugorje
e-mail: katarina.lasic@hercegovina.edu.ba